

Kroniek Sint Agatha

Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven | Klooster Sint Agatha

Ten Geleide

Inmiddels in het zomerseizoen van 2024 volop begonnen, met openstelling van de tentoonstelling en met rondleidingen. Daarnaast wordt voortdurend gewerkt aan de collecties in het Erfgoedcentrum. Beide activiteiten komen in de Kroniek aan de orde.

ARCHIEFWERKZAAMHEDEN

Na het recente besluit van de Fraters van Tilburg om hun archief naar Sint Agatha over te brengen, participeren in het Erfgoedcentrum 125 kloostergemeenschappen en samenwerkingsverbanden. In dit artikel geven we als archivariissen van het Erfgoedcentrum een inkijkje in de archiefwerkzaamheden. Wat gebeurt er als een archief wordt overgebracht en waar werken we naartoe?

De kloosterarchieven die bij het Erfgoedcentrum binnenkomen, worden in een speciaal daarvoor gebouwd depot geplaatst. Onder een constante temperatuur en luchtvochtigheid kunnen de unieke papieren ‘voor de eeuwigheid’ worden bewaard. Bij de start van het Erfgoedcentrum is ingeschat hoe groot het depot moest zijn om de archieven en boekencollecties van participerende kloostergemeenschappen te kunnen herbergen. Doordat zich in de loop van de tijd nieuwe deelnemers meldden, werd de oorspronkelijke kastruimte echter toch te krap. In maart jl. is het depot daarom uitgebreid met 850 meter stellingkasten. De totaal beschikbare ruimte komt hiermee op ruim 7 kilometer.

De nieuwe stellingskasten zijn al voor een groot deel in gebruik genomen. In een afgesloten ruimte staan de onbewerkte aanvullingen op reeds overgebrachte archieven, wachtend op het moment dat een archivaris ermee aan de slag gaat. Ook de materiaalvoorraad,

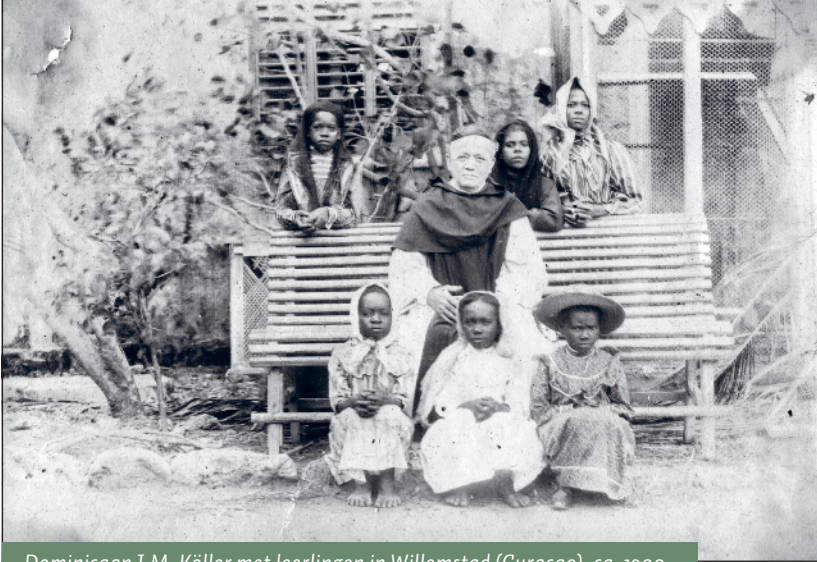

Aankomst archief Fraters van Tilburg

met verschillende formaten zuurvrije archiefdozen, omslagen en enveloppen, is deels in de stellingen opgeborgen. Ten slotte is op 23 april archiefmateriaal van de Fraters van Tilburg naar Sint Agatha verhuisd en in de nieuwe stellingkasten geplaatst: ruim 300 meter archief, met onder meer persoonsdossiers, stukken over de missie en huisarchieven. Een deel van het archief is geïnventariseerd, andere delen moeten nog beschreven worden. Enkele archiefdelen zijn nog in Tilburg achtergebleven en worden op termijn aan de collectie toegevoegd.

Zoals we de komende tijd aan de slag gaan met het archief van de Fraters van Tilburg, zijn in de afgelopen jaren veel archieven bewerkt. Bij het verwerken van de kloosterarchieven en aanvullingen daarop die binnenkomen, krijgen we hulp van ruim 15 vrijwilligers. Om een indruk te geven van de werkzaamheden, lichten we er hieronder twee grotere archiefprojecten uit.

In 2019 kwam het archief van de Missionarissen van het Goddelijk Woord (SVD) naar het Erfgoedcentrum. Met een totale omvang van ca. 70 meter bestond het uit verschillende delen, grotendeels al geïnventariseerd. Omdat in elke deelinventaris de aanduiding van de archiefstukken begon met met nummer 1, bevatte het archief veel dubbele nummers. Allereerst hebben vrijwilligers daarom de verschillende archiefdelen omgenummerd en elk dossier voorzien van een

Dominicaan J.M. Köller met leerlingen in Willemstad (Curaçao), ca. 1900

uniek nummer. Vervolgens hebben archivariissen Guus van Gulp en Susan Scherpenisse de hele inventaris doorgenomen om beschrijvingen te verbeteren, het rubriekenstelsel te stroomlijnen met dat van andere kloosterarchieven, documentatie (van derden) te verwijderen, stukken te ontdebellen en foto's bij elkaar te plaatsen. De vernieuwde inventaris is voorzien van een inleiding en inmiddels op de website van het Erfgoedcentrum gepubliceerd. Vrijwilligers hebben het geluids- en filmmateriaal geïnventariseerd en soms al gedigitaliseerd. Binnenkort zullen zij ook beginnen met het scannen van een selectie foto's, het vervangen van oude (lees: niet zuurvrije) omslagen en het verwijderen van overgebleven ijzer en plastic.

In 2021 en 2022 brachten de Broeders van Maas-tricht bijna 200 archiefdozen als aanvulling op hun archief, dat al sinds 2005 bij het Erfgoedcentrum te vinden is. Net als bij de Fraters van Tilburg gaat het om een kloosterarchief van meer dan 300 meter. De aanvullingen zijn schoongemaakt en worden momenteel beschreven door archivaris Katinka Fikse. Zij verbetert tegelijkertijd ook de bestaande inventaris, terwijl een vrijwilliger de persoonsdossiers uitzoekt. Naar verwachting is het project begin 2025 helemaal afgerond. Daarna kunnen onderzoekers de vernieuwde inventaris online raadplegen.

Op dit moment staat er van 110 archieven een inventaris op de website. In de afgelopen maanden zijn er inventarissen online geplaatst van de archieven van de Dominicanessen van de H. Catharina van Siëna van King William's Town, de Franciscanessen van Heythuysen, de Broeders van Huijbergen, de paters Maristen en de Missionarissen van Mariannahill.

In de nabije toekomst willen we onze bezoekers graag meer mogelijkheden bieden om collecties digitaal te raadplegen. Daartoe lopen – naast de publicatie van online inventarissen – verschillende projecten. Er zijn

inmiddels 20.695 foto's of prentbriefkaarten gedigitaliseerd en online geplaatst. We voegen aan deze collectie voortdurend afbeeldingen toe, gescand door vrijwilligers en gecontroleerd door de archivariissen, onder andere met het oog op de privacywetgeving (AVG). Vrijwilligers hebben inmiddels ook ruim 400 films gedigitaliseerd. Wanneer de auteurs-

rechten het toelaten, willen we de komende jaren een selectie van deze films online plaatsen. Met twee films is dit inmiddels – bij wijze van proef – gebeurd.

Verder is het Erfgoedcentrum benaderd met het verzoek om deel te nemen aan een nieuw initiatief binnen Metamorfoze, het behouds- en digitaliseringsproject van de Koninklijke Bibliotheek (KB). Daarin worden belangrijke bronnen met betrekking tot het Caribisch koloniaal verleden digitaal ontsloten. De collecties in het Erfgoedcentrum bevatten nogal wat materiaal over werkzaamheden van religieuzen in het Caribisch gebied. Deze stukken zijn niet alleen interessant voor onderzoekers in Nederland, maar ook voor onderzoekers ter plekke, voor wie een bezoek aan de studiezaal van het Erfgoedcentrum doorgaans geen optie is. De meest relevante stukken zijn geselecteerd door Margo Groenewoud, historica op Curaçao. Ze deed een promotieonderzoek naar de missie op dit eiland. De voorbereiding van de digitaliseringsaanvraag is een arbeidsintensief traject. De archiefstukken moeten worden klaargemaakt voor verwerking door gespecialiseerde scanbedrijven; denk daarbij aan het verwijderen van nietjes, het tellen van pagina's en het controleren van de staat van de stukken. De kennis en ervaring die we opdoen, hopen we in de toekomst te kunnen gebruiken voor een steeds betere online ontsluiting van de kloosterarchieven. > G. van Gulp, K. Fikse-Omon, S. Scherpenisse

HEROPENING BOEKTENTONSTELLING

De boektentoonstelling over de oude kloosterbibliotheek van Sint Agatha – een van de slechts vier bibliotheken die op de lijst van Beschermd Cultuurbezit in Nederland staan – trok in 2023 veel bezoekers. Toen eind vorig jaar, buiten het bezoekersseizoen, het mooiste boek uit die bibliotheek – het *Graduale* van Johannes van Deventer – een plaats kreeg in het Unesco

Nederlands Memory of the World register, besloten we de tentoonstelling in 2024 te verlengen. Zo kunnen ook bezoekers in dit jaar de originele schilderijen in het Graduale bewonderen.

Wie goed kijkt, ziet naast continuïteit ook veranderingen in de tentoonstelling. Veel handschriften en oude drukken liggen open op een andere plek; enerzijds om de pagina's die vorig jaar in het licht lagen te beschermen, anderzijds om juist de huidige pagina's te laten zien. Een lastig aspect van een boektentoonstelling is altijd dat je maar één bladzijde tegelijk open kunt leggen, terwijl meestal ook andere de moeite van het bekijken waard zijn.

Een tweede verandering betreft de tentoongestelde boekbanden van broeder Edgard Claes, die we graag 'onze eigen Johannes van Deventer' noemen. Zijn werk vormt in de expositie de eigentijdse tegenhanger van de oude boekbanden. Broeder Edgard werkt al decennialang met computergestuurde ontwerpen, die worden gespoten op polycarbonaat. Bijna alles wat hij maakt, gebeurt in opdracht, zodat er voor een expo-

Otto Lankhorst bezorgt boeken uit Parijs

sitie van zijn boekbanden bruiklenen nodig zijn van de eigenaren. De bruiklenen van vorig jaar zijn na eind oktober teruggebracht, maar voor dit jaar heeft broeder Edgard kunnen zorgen voor een aantal nieuwe bruiklenen. Ze zijn door onze oud-collega bibliothecaris Otto Lankhorst persoonlijk opgehaald bij Librairie Blaizot in Parijs. > M. Arendsen

UIT DE COLLECTIE

Sinds enkele jaren werken we aan een nieuwe indeling van de bibliotheek van het Erfgoedcentrum, waarbij 'kloosterleven' de centrale invalshoek wordt. Zo worden bijvoorbeeld publicaties over de spiritualiteit van orden en congregaties – denk aan de leefregels,

meditaties, brieven, (auto)biografieën en andere werken van stichters, heiligen en theologen – geordend en gegroepeerd in rubrieken per traditie. Boeken die voorheen vaak verspreid stonden, staan nu in rubrieken met betrekking tot de augustijnse traditie, benedictijnse traditie, franciscaanse traditie, karmelitaanse traditie, salesiaanse traditie enz.

Tijdens het herschikken van de boeken bleek dat in de bibliotheek sommige tradities een stuk beter vertegenwoordigd waren dan andere. De planken over het franciscaanse gedachtegoed waren snel gevuld, mede dankzij de vele congregaties geënt op de franciscaanse spiritualiteit en de collectie van de Franciscaanse Samenwerking. Ook over de Karmel bleek veel aanwezig, dankzij de aanzienlijke collectie die de Karmelfederatie bij het Erfgoedcentrum onderbracht en de tentoonstelling in 2015 over Teresa van Avila. De bibliotheekplanken over de benedictijnse en de augustijnse tradities bleven echter wat magertjes ogen.

Dat laatste euvel is vorig jaar verholpen dankzij de gulle schenking door vrijwilliger Bernard Coemans van zijn volumineuze collectie Augustinusboeken. De vroegtijdigste-eeuwse vertalingen van gereformeerd classicus Alexander Sizoo en Tachtiger Frans Erens, de diepgravende studies van de augustijnen Tarsicius van Bavel en Martijn Schrama, de hedendaagse bespiegelingen van gespecialiseerde theologen als Hans van Oort en Paul van Geest, de vertalingen door latinisten Hans van Reisen en Vincent Hunink, we hebben het nu allemaal in huis. Het

Reliëf van Sint Augustinus, gemaakt door Leo Sippel tijdens gevangenschap in een kamp op Java. De Latijnse tekst komt uit een preek van Augustinus: De wijsheid is aan hen die vrede brengen

grootste deel van de collectie beslaat Nederlandse vertalingen van het werk van Augustinus onder auspiciën van het Augustijns Instituut. Deze organisatie werd in 1989 opgericht door de Nederlandse Provincie van de Augustijnen, naar voorbeeld van (maar niet te verwarren met!) het Belgische Augustijns Historisch Instituut te Heverlee. Om de belangstelling voor en de bestudering van Augustinus' spiritualiteit in tijden van teruglopende intredingen te blijven stimuleren, werden zijn nagelaten geschriften voor een breed Nederlandse publiek toegankelijk gemaakt. Met het oog op de pastorale praktijk, kregen de vele preken van Augustinus voorrang. In verschillende vertaalgroepen, die vaak gelijktijdig aan het werk waren, werkten latinisten, neerlandici en theologen gezamenlijk aan het omvangrijke oeuvre van de kerkvader, en met succes: vanaf de jaren 1990 kwam een gestage stroom Augustinus-bundels op gang, soms zelfs meerdere uitgaven per jaar, vrijwel allemaal bij uitgeverij Damon uit Budel. De vertalingen konden op voldoende belangstelling rekenen en zorgden vooral in protestantse kringen voor hernieuwde interesse in Augustinus. Hoe kwam Bernard Coemans aan zo'n omvangrijke collectie? We laten hem zelf aan het woord.

De Augustinuscollectie in de rubriek 'Spiritualiteit' op de 1e verdieping van de studiezaal

In 1998 volgde ik colleges over de Belijdenissen van Augustinus (354-430), zijn bekendste geschrift. Ik vond dat hij erg pakkend en authentiek kon schrijven over de mens en zijn godservaring. Onderdeel van de colleges was het bijwonen van een studiedag van het Augustijns Instituut in Eindhoven, die op mij veel indruk maakte. Zelfs zoveel, dat ik van 1999 tot 2003 de opleiding Religiestudies aan de Radboud Universiteit ben gaan volgen. In die periode verschenen er steeds meer vertalingen, brevieren, studies, bloemlezingen enz. van de kerkvader in de Nederlandse taal. Dat leidde bij mij thuis in de loop der tijd tot een forse boekencollectie rond Augustinus.

De verzameling had voor mij nooit een academische doelstelling. Een wetenschappelijke benadering is natuurlijk heel waardevol, maar het ging me vooral om de kern van wijsheid die uit Augustinus' werken oplicht. Dat is eigenlijk niets anders dan de wijsheid die in de Bijbel verborgen zit. Augustinus was een meester in de welsprekendheid en van niemand uit de klassieke en vroegchristelijke cultuur zijn er zoveel geschriften bewaard gebleven. Zijn literaire nalatenschap beslaat bijna een halve eeuw, is ongeveer tienmaal zo omvangrijk als de Bijbel en zeer divers. Ik roem hem bovenal om zijn beeldende en bourgondische taalgebruik, vol werkelijkheidszin.

De Kruisheren en andere participanten van het Erfgoedcentrum leven volgens de Regel van Augustinus, maar bij de herindeling van de bibliotheek bleek dat uit het tijdvak 1980-2023 nauwelijks werken over of van de vroegchristelijke bisschop aanwezig waren. Ik zocht al eerder een goed tehuis voor mijn Augustinusboeken en waar konden deze beter onderdak krijgen dan in de nieuwe spiritualiteitsrubrieken van het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven?

Op 31 december 2022 hield het Augustijns Instituut op te bestaan. De bibliotheek van het Augustijns Instituut werd al in maart 2017 aan de Universiteit Tilburg geschonken. De geplande werken waren vertaald en in digitale en vrij toegankelijke databases was het werk van Augustinus inmiddels goed vertegenwoordigd. Mede dankzij de inzet en vrijgevigheid van vrijwilligers en donateurs als Bernard Coemans kan ook het Erfgoedcentrum bijdragen aan het toegankelijk houden van Augustinus' gedachtegoed. Mochten er lezers zijn die nog een goed onderkomen zoeken voor andere boeken met betrekking tot de spiritualiteit van het kloosterleven: wij houden ons van harte aanbevelen.
> B. Coemans, M. Reichgelt

WIJZIGING VOORZITTER

Zuster Margriet van der Vliet

Op 6 juni jl. droeg zuster Margriet van der Vliet het voorzitterschap van Stichting Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven over aan mw. Bernice Reintjens. Tijdens een feestelijke bijeenkomst stonden we dankbaar stil bij alles wat zuster Margriet voor het Erfgoedcentrum gedaan en betekend heeft. Zij is bestuurslid vanaf het eerste uur en blijft de komende jaren, naast haar taak als algemeen overste van de

Franciscanessen van Mariadal in Roosendaal, bij het stichtingsbestuur betrokken. Mw. Bernice Reintjens is bestuurlijk werkzaam voor de Zusters van de HH. Harten en de Dochters van Maria en Joseph. Ze is sinds 2014 bestuurslid van Stichting Erfgoedcentrum.

KRONIEK VAN EEN HALF JAAR

- ▶ In de week van 15 januari werd de westvleugel van het klooster beter geïsoleerd.
- ▶ Op 17 januari maakte de VPRO opnames voor een documentaire rond de Zusters van de Goede Herder.
- ▶ Op 18 januari en 14 maart spraken we met betrokkenen over deelname aan een Metamorfoze digitaliseringsproject met betrekking tot het Caribisch gebied.
- ▶ Op 30 januari brachten de Dominicanessen van Voorshoten aanvullingen op hun archief. Ook ontvingen we in de afgelopen periode aanvullingen op de archieven van de Franciscanessen van Veghel, de Minderbroeders Conventuelen, de Franciscanessen van de H. Jozef, de Lazaristen, de broeders Penitenten, de Redemptoristen, de Passionistinnen, de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid, de Zusters van het H. Hart, de Kerkelijke Instelling Monialenverzorging Someren, de Ursulinen van de Romeinse Unie, de Dochters der Liefde, de Missionarissen van de H. Familie, de Clarissen-Coletinen, de Kleine Zusters van de H. Joseph, de Franciscanessen van Heythuysen, de Dominicanen, de Paters van de HH. Harten, de Assumptionisten en de Salesianen van Don Bosco.
- ▶ Op 11 maart vertegenwoordigden twee vrijwilligers het klooster bij het Maasheggenvlechten.
- ▶ Op 12 maart bezochten Carli van den Berg en Marry Westenbrink een bijeenkomst van Visit Land van

Proeverij voor het nieuwe kloosterbier

Cuijk rond de start van het bezoekersseizoen.

- ▶ Diezelfde dag begon de opbouw van stellingen voor uitbreiding van het archiefdepot.
- ▶ Op 19 maart nam het bestuur van Stichting Erfgoedcentrum met veel dank afscheid van bestuurslid mw. Lidy Verdegaal.
- ▶ Op 21 maart bezochten leden van het Generaal bestuur van de Fraters van Tilburg het Erfgoedcentrum. Ook waren er in het eerst halve jaar bestuursbezoeken van de Zusters van het H. Hart, de Broeders van Huijbergen, de Missionarissen van het H. Hart, de Franciscanessen van Sint Lucia en de Zusters van Liefde (Schijndel).
- ▶ Op 28 maart arriveerde het nieuwe kloosterbier '1371', een blond speciaalbier, dat met medewerking van kruisheer Edgard Claes werd gebrouwen in de Belgische brouwerij Ter Dolen.
- ▶ Op 1 april, Tweede Paasdag, startte het zomerseizoen. Tentoonstelling, kloosterkerk en het Poortgebouw zijn tot eind oktober iedere woensdag-, donderdag-, vrijdag- en zondagmiddag geopend.
- ▶ Op dezelfde dag was in de kloosterkerk de eerste koorvesper van dit seizoen. Tot en met oktober vinden deze plaats op elke laatste zondag van de maand om 16.00 uur.
- ▶ Op 9-11 mei en eind juni werkte restaurator Gunter Reimann aan conservering van de handschriftencollectie afkomstig uit Klooster Frenswegen, onderdeel van de oude bibliotheek in Sint Agatha.

Conservering Frenswegencollectie

Kloostermuseum Simpelveld

- ▶ Op 9 april was er in Sint Agatha een studiedag van studenten van de Radbouduniversiteit over erfgoedbeheer.
- ▶ Op 21 april vond in de kloosterkerk een iconwijding plaats, georganiseerd door Liesbeth Smulders.
- ▶ Op 23 april arriveerde het archief van de Fraters van Tilburg.
- ▶ Op 1 mei was er een rondleiding in de kloostertuin. Ook op 11 september vindt een tuinrondleiding plaats.
- ▶ Op 1 mei verwelkomden we, na enkele maanden van interne verhuizingen, Nol van Grunsven en Carola van Zanten als nieuwe bewoners.
- ▶ Op 8 mei was er een bouwvergadering over de restauratie van de kloostermuren.
- ▶ Van 9 tot 12 mei voer tijdens de 'pontjesdagen' de oude veerpont Zeldenrust tussen Sint Agatha en Middelaar over de Maas.
- ▶ Op 14 mei was het jaarlijkse uitje van staf van het Erfgoedcentrum, dit keer naar het kloostermuseum in Simpelveld en het pelgrimsoord Klooster Wittem van de Redemptoristen.
- ▶ Op 19 mei was de jaarlijkse fietsdag langs bezienswaardigheden in het buitengebied van het Land van Cuijk.
- ▶ Op 30 mei werd een grote taxusboom geroid die bij een storm gespleten was.
- ▶ Op 31 mei waren Marga Arendsen en Guus van Gulp aanwezig bij de Jan Roeslezing van het Katholiek Documentatiecentrum in Nijmegen, over koloniaal erfgoed.
- ▶ Op 4 juni bezochten de Commissaris van de Koning en gedelegeerden van de provincie Noord-Brabant het klooster in het kader van een werkbezoek in het Land van Cuijk.
- ▶ Op 9 juni nam Klooster Sint Agatha deel aan de landelijke Open Kloosterdagen. Kruisheer Edgard Claes hield een lezing over zijn werkzaamheden als kunstboekbinder.
- ▶ Op 14 juni hield het vesperkoor een studiemiddag o.l.v. Hanna Rijken.
- ▶ Op 17 juni bezochten archivariissen Guus van Gulp en Susan Scherpenisse de jaarlijkse ontmoetingsdagen van de Koninklijke Vereniging Archiefsector Nederland.
- ▶ In het eerste halve jaar kwamen 285 verzoeken om informatie binnen en telden we 155 bezoeken in de studiezaal. Vanaf 1 april werden 325 mensen rondgeleid en bezochten ca. 2.500 mensen op eigen gelegenheid tentoonstelling en bezoekerscentrum.

Colofon

Deze kroniek wordt uitgegeven door de stichtingen
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven en Sint Aegten
ISSN: 2210-5719

Redactie: M. Arendsen, G. van Gulp,
G. Heusschen, S. Scherpenisse

Adres: Kroniek Sint Agatha
Kloosterlaan 24, 5435 XD St. Agatha
Tel. 0485 - 31 10 07

E-mail: info@erfgoedkloosterleven.nl

Website: erfgoedkloosterleven.nl | kloostersintagatha.nl

Rekeningnummer: 0451 7552 35 t.n.v. Stichting
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, Sint Agatha

Vormgeving: Vormweijjs, Nijmegen

Rooien van een taxus in de kloostertuin

